

UOT:78

UŞAQ XORUNUN MƏŞĞƏLƏLƏRİNDƏ İŞİN ƏSAS FORMA VƏ ÜSULLARI

Məmmədova Feride Fizuli qızı

Gəncə Dövlət Universiteti

mammadovaferide21@gmail.com

Xülasə: Uşaq xoru ilə iş metodikası müxtəlif monoqrafiyalarda, eləcə də dərs və metodiki vəsaitlərdə geniş əksini tapmışdır. Xor ifaçılığı gənc nəslin harmonik inkişafı üçün musiqi təhsili fəaliyyətinin ən əlçatan və perspektivli formasıdır. Məqalədə uşaq xorunun məşğələlərində işin müasir forma və üsullarının əhəmiyyətli rolundan və necə tətbiq edilməsindən bəhs edilir.

Açar sözlər: uşaq xoru, musiqi, məşğələ, təlim, tərbiyə

Ключевые слова: детский хор, музыка, упражнения, обучение, воспитание

Key words: children's choir, music, exercise, training, upbringing

Azərbaycan xor mədəniyyəti milli musiqi incəsənətin bir qolunu təşkil edərək böyük inkişaf yolu keçmişdir. Xor sənətinin təşəkkülü və inkişafı Azərbaycan peşəkar bəstəkarlıq məktəbinin banisi Üzeyir Hacıbəylinin adı ilə bağlıdır. Hələ XX əsrin əvvəllərində polifonik xor ifaçılığının inkişafına böyük diqqət yetirən dahi bəstəkar musiqi sənətinin müxtəlif sahələrində peşəkar musiqiçilər nəslinin formalaşması üçün məqsədyönlü tədbirlərin həyata keçirilməsinə nail olmuşdur. Onun yaratdığı üç pilləli (uşaq, orta ixtisas və ali) musiqi təhsili sistemi bütövlükdə milli musiqi sənətinin tərəqqisinin əsası olmuşdur.

Xor – vokal musiqinin kollektiv ifası deməkdir. Ansambl, köklənmə xor üçün zəruri sayılan əlamətlərdir. Xor – opera, oratoriya, kantatanın önəmli iştirakçısıdır. Sərbəst ansambl kimi instrumental müşayiətli və müşayiətsiz (a kapella) növləri vardır. Xorun yaratdığı obrazlı-emosional təsir digər musiqi janrlarına nisbətən daha güclüdür, çünki məhz xor ifaçılığında birlik, mübarizə, xalq gücü kimi keyfiyyətlər daha parlaq ifadə olunur: “*Xor yaradıcı kollektivi olmaqla, ona rəhbərlik edən xormeysterdən böyük ustalıq tələb edir. Xor rəhbərinin xor kollektivi ilə gündəlik məşq prosesində və tədris-tərbiyə işlərində bacarıq və məharəti həlledici rol oynayır. Xormeyster iş prosesinin bütün məşqlərində bədii ifaçılıq məsələləri ilə bərabər xor kollektivinin tərbiyəsi sahəsində çoxlu problemlərlə qarşılaşır və onları təmkinlə həll etməyə qadir olmalıdır*” [2, s. 6].

Xorun növlərindən biri də uşaq xorudur, tərkibinə iki əsas xor partiyası - diskant və alt partiyaları daxildir.

Uşaq xoru ilə iş metodikası müxtəlif monoqrafiyalarda, eləcə də metodiki vəsaitlərdə geniş əksini tapmışdır. Bunlara misal olaraq M.A.Rumerin “Məktəbdə musiqi ifasının öyrədilməsi metodikası”, E.Malininin redaktorluğu ilə “Uşaqların vokal inkişafı”, həmçinin S.Q.Ağayevanın “Uşaqların xor tərbiyəsi metodikası”, L.Q.Ataşiyevanın “Azərbaycan musiqisi əsasında xor ifası”, M.N.Vəlizadənin “Azərbaycanın uşaq xorlarında səs formalaşdırılması” və s. metodiki vəsaitlərini göstərmək olar.

Xor ifaçılığı gənc nəslin hərtərəfli inkişafı üçün musiqi təhsili fəaliyyətinin ən əlçatan və perspektivli formasıdır. İfa prosesində təkcə musiqi qabiliyyətləri (duyum, ritm, yaddaş və düşünmə) formalaşmır, həm də şagirdlərin şəxsi keyfiyyətləri (təxəyyül, yaradıcılıq fəaliyyəti) inkişaf edir ki, bu da düzgün, aydın, ifadəli tələffüzün inkişafına və mədəni nitqin mənimsənilməsinə kömək edir. Xor ifaçılığı zamanı şagirdlərdə musiqini qavramaq bacarığı formalaşır. Şagirdlər musiqi əsərinin məzmununun mahiyyətini və mənasını düzgün şəkildə

canlandırmağa nail olurlar. Bu amillər, şagirdlərə musiqi istedadını təkcə müstəqil yaradıcılıqda deyil, həm də sosial və ictimai fəaliyyətdə göstərməyə imkan verir.

Məlum olduğu kimi, uşaq səslərinin qorunması mürəkkəb və məsuliyyətli işdir. Uşaqlara solo, ansambl və xalq musiqisini öyrətmək, oxumaq, onların vokal imkanlarını inkişaf etdirmək, çətinliklərin öhdəsindən gəlməyi öyrətmək çox çətin işdir. Xor məşqlərini mütləq səsi açmaq üçün məşğələlərlə başlamaq lazımdır, çünki, bu məşğələlərin yüksək ifanın və oxuma vərdişlərinin əldə olunmasında böyük əhəmiyyəti vardır. Bu məşğələlər dərsin əvvəlində müntəzəm olaraq həyata keçirilir və sürətli eşitmə təşkili, diqqətin konsentrasiyasını, həmçinin səs aparatını hazırlayır.

Düzgün və təmiz ifa üçün ilk növbədə uşaq xorunun üzvlərinin səslərini yoxlayıb, iki qrupa (diskant və alt) bölmək lazımdır: *“Praktiki məşğələləri bir və ya iki sətirdə yazılmış uşaq xoru üçün partituraların ifasından başlamaq daha məqsədəuyğundur. Diskant və alt partiyalarının eyni açarlarda yazılışı və fakturanın sadəliyi belə partituraların oxunuşunu və təhlilini xeyli asanlaşdırır”*[1, s. 63]. Məşğələlərdə uşaq xorunun üzvləri səsi düzgün çoxaltmağı, səs yaratmağı, hecaları, saitləri, samitləri birləşdirməyin yollarını, kulminasiyanı, ifadəni hiss etməyi öyrənirlər. Sistemli məşqlər oxuma reflekslərini inkişaf etdirir. Vokal bacarıqlar, hər hansı reflekslər kimi, təkrarlar vasitəsi ilə inkişaf etdirilir. Gərginlik səs intonasiyanın düzgünlüyünə mane olur. Bunun qarşısını almaq üçün tənəffüsün istifadəsində azadlıq və vahidliyə nail olmaq lazımdır. Vokal məşğələlər əsas oxuma bacarıqlarını möhkəmləndirməyin ən yaxşı formasıdır. Bu, uzunmüddətli və məsuliyyətli işdir. Vokal texnikasının elementlərini, onların texniki bacarıqlar dairəsini tədricən genişləndirmək lazımdır. Məşğələlər çətinlik dərəcəsinə görə seçilməli və sistemləşdirilməlidir, uşaq xorunun üzvlərinin hazırlıq səviyyəsi və fərdi xüsusiyyətləri nəzərə alınmalıdır.

Xorun əsası bədii-yaradıcılıq və vokal-ifaçılıq bacarıqlarının sintezinin formalaşmasına əsaslanır. Bunun üçün aşağıdakılar zəruridir:

- əsərin emosional məzmununu dərk edərək, musiqi materialını mənalı, bədii ifadəliliklə ifa etmək bacarığını inkişaf etdirmək;

- müəyyən müddət ərzində xor ifaçılığının ən zəngin ənənələrini mənimsəyərək müşayiətli və müşayiətsiz (a capella) çoxsəsli oxuma məharətini təkmilləşdirmək.

Daimi səs təlimi ilə, sistematik olaraq vokal məşqləri üzərində iş peşəkarlıq üçün ilkin şərtidir. Məlumdur ki, oxuma yalnız saitlər üzərində aparılır, ona görə də inkişaf etmək üçün səsin bütün vokal keyfiyyətləri (tembr, güc, intonasiya dəqiqliyi, registr bərabərliyi) istifadə olunur.

Xalq ifaçılığının və uşaq səsinin xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq, xüsusən dərsdə istifadə olunan üsullar, xüsusi vokal və xor məşqləri nəzərə alınmalıdır. Fərdi işdə oxuma bacarıqları - nəfəs alma, səsin idarə edilməsi, diksiya, oxuma tərz-i - həm kollektiv, həm də fərdi şəkildə istifadə edilməlidir. Nəfəsalma məşqləri mahnı öyrətmə metodu ilə uşağın inkişafına töhfə verməlidir.

Müasir dövrdə şagirdlərin diqqətini xor sənətinə cəlb etmək məqsədilə şagirdlərlə düzgün ünsiyyət qurmaq və ən yaxşı nəticələr əldə etmək üçün xormeysterlər ənənəvi tədris metodlarını innovativ yanaşmalarla birləşdirməlidirlər. Müasir uşaqlar davamlı inkişaf edən müasir texnologiyalar dünyasında yaşayan uşaqlardır və bu amil xor məşğələlərinin təşkilində nəzərə alınmalıdır.

Xor məşğələlərinin əsas məqsədi şagirdlərin yaş inkişafını, qabiliyyət səviyyəsini nəzərə almaqla onların vokal ifaçılıq bacarıqlarını inkişaf etdirməkdir.

Uşaq xorunun məşğələlərində şagirdlər aşağıdakı vokal-xor vərdişlərinə yiyələnəlidirlər:

1. Oxu nəfəsi

2. Səsin yaranması
3. Diksiya
4. Xorun kökü
5. Xorun ansamblı

Təlim-tərbiyə prosesində xor yaradıcılığı əhəmiyyətli yer tutur, çünki xorla oxuma uşaq musiqi fəaliyyətinin əsas növüdür.

Uşaq xorunda şagirdlərin musiqi qabiliyyətlərinin inkişaf etdirilməsi üçün hazırlanmış metodika ümumi təhsilin tərkib hissəsi kimi onların vokal və ifaçılıq fəaliyyətini, musiqi, estetik və mədəni mədəniyyətini təkmilləşdirir. Şagirdlərdə təkcə kollektiv ifa bacarıqlarının deyil, həmçinin gələcək sosial və ictimai fəaliyyətlərinin uğuruna töhfə verən liderlik keyfiyyətlərinin formalaşmasını qeyd etmək vacibdir.

Beləliklə, xor sənətinin öyrənilməsi onun inkişafında və müasir dövrün tələblərinə uyğunlaşmasında mühüm əhəmiyyət kəsb edir. İctimai fikrin, estetik zövqün, kollektivçilik, vətənpərvərlik, milli özünüdərkətmə kimi vacib mədəni dəyərlərin formalaşmasında xor sənətinin rolu əvəzsizdir. Həm müstəqil xor əsərlərin, həm də səhnə əsərlərinin tərkibində yer alan xorlar daim xalqın, millətin, birliyin təcəssümü kimi əks olunur.

Ədəbiyyat

1. Əliyeva M. Xor partiturasının oxunuşu. Bakı, "Təhsil", 2017, 214 s.
2. Mirzəyeva N. Xorşünaslıq. Bakı, "Təhsil", 2007, 127 s.
3. Rəcəbov O. Uşaqlar və mahnılar. Bakı, "İşıq", 1985, 178 s.

ОСНОВНЫЕ ФОРМЫ И МЕТОДЫ РАБОТЫ НА ЗАНЯТИЯХ ДЕТСКОГО ХОРОВОГО ПЕНИЯ

Мамедова Фериде Физули кызы
Резюме

Методика работы с детским хором нашла широкое отражение в различных монографиях, а также в учебно-методических материалах. Хоровое исполнительство является наиболее доступной и перспективной формой музыкально-просветительской деятельности для гармонического развития подрастающего поколения.

В статье говорится о важной роли современных форм и методов работы и о том, как их применять в детском хоре.

THE MAIN FORMS AND METHODS OF WORK IN CHILDREN'S CHOIRAL ACTIVITIES

Mammadova Feride Fizuli
Summary

The methodology of working with the children's choir has been widely reflected in various monographs, as well as in teaching and methodical materials. Choir performance is the most accessible and promising form of musical education activity for the harmonic development of the young generation.

The article talks about the important role of modern forms and methods of work and how to apply them in the children's choir.

Rəyçi: müəllim Məhərrəmov S.

***GDU-nun "Musiqi fənləri" kafedrasının 28 oktyabr 2024-cü il tarixli kafedra iclasın 5 saylı protokolu
Daxil ilma tarixi 17 yanvar 2025-ci il***